
PROCJENA POTREBA ZA RADNOM SNAGOM METALSKOG SEKTORA NA PODRUČJU OPŠTINE DERVENTA

UVOD

Razumijevanje prepreka i problema sa kojima se suočavaju lokalna preduzeća u metalnom sektoru na području opštine Derventa najvažniji je korak ka poboljšanju uslova za poslovanje. Odgovori dobijeni od 12 predstavnika firmi prilika je da se identifikuju problemi privrednika iz metalnog sektora, kada je riječ o problemima zapošljavanja i pronalaženja adekvatne radne snage. Mišljenje i stavovi privrednika i poduzetnika važan su korak za kreiranje konkretnih krakoročnih, srednjoročnih i dugoročnih mjera za unaprjeđenje lokalnog ekonomskog razvoja i poslovanja metalnog sektora na području opštine Derventa.

Inicijativa za unaprjeđenje radne snage u metalnom sektoru je došla od strane predstavnika preduzeća na sastanku Privrednog savjeta opštine Derventa, 17.10.2017. godine, a o istoj se diskutovalo i na sastanku privrednika u okviru identifikacije razvojnih prepreka za mala i srednja preduzeća, 22.12.2016. godine u prostorijama opštine Derventa. Tehnički sekretarijat Privrednog savjeta je zadužen da preduzme korake u realizaciji ove inicijative, a saznavanje trenutnih potreba i ograničenja je prvi korak u tom pravcu.

METODOLOGIJA

Metodologija izrade dokumenta Procjene potreba za radnom snagom metalnog sektora na području opštine Derventa podrazumijevala je prikupljanje, korišćenje i obradu podataka dobijenih iz ankete 12 preduzeća metalnog sektora koja posluju na području opštine Derventa, kao i analize dokumenata koji se tiču plan upisa učenika u srednje škole na području opštine Derventa i analize stanja u metalnom sektoru na području opštine Derventa. U ovoj Procjeni prikazane su potrebe metalnog sektora, definisane na osnovu ankete koja je sprovedena u januaru 2018. godine i koja je obuhvatila 12 od ukupno 23 subjekta koja posluju u metalnom sektoru na području opštine Derventa, kao i prijedlog plana upisa i trenutnog stanja upisanih učenika za tekuću školsku godinu 2017/2018; a koji se tiče oblasti metaloprerade, u Stručnoj i tehničkoj školi iz Dervente. U posljednjem djelu, izvedeni su zaključci, kao i preporuke za prevazilaženje problema u metalnom sektoru, kada je riječ o zapošljavanju.

UZORAK

Anketa firmi iz metalnog sektora sprovedena je tokom januara 2018. godine i obuhvatila je ukupno 12 predstavnika metalnog sektora koji su popunili i poslali upitnik organima opštine zaduženim za lokalni ekonomski razvoj, što je oko 60% od ukupnog broja preduzeća koja posluju u ovom sektoru u opštini Derventa (23). Anketirana su sledeća preduzeća, koja su sva po obliku organizovanja društva sa ograničenom odgovornošću: „Anton Paar ShapeTec BA“, „AL-M“, „Digital elektronik“, „ISO-TEC“, „TEHPRO CNC – Proizvodnja“, „Tokarenje“, „Metalac MBM“, „Metalprom NB“, „Metaltehnologija“, „Mreža Network“, „Sim Prom“ i „Steelemehanika“.

Upitnik se sastojao od 14 otvorenih i zatvorenih pitanja podijeljenih u tri grupe. Prva grupa pitanja ticala se deficitarnosti kadrova, druga grupa pitanja se odnosila na prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i obuku kadrova, a treća grupa pitanja se odnosila na buduće planove anketiranih firmi koji se tiču zapošljavanja novih radnika.

Cilj ankete je bio da utvrdi strukturu deficitarnih kadrova, koliko su predstavnici metalnog sektora zadovoljni postojećom radnom snagom, mogućnostima za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju kadrova, razvojnim planovima koji se tiču zapošljavanja i obuke radnika, kao i mišljenje predstavnika metalnog sektora o planovima za formiranje Fondacije za tehničko-tehnološku edukaciju i preduzetništvo i njenom djelovanju.

Struktura deficitarnih kadrova kod anketiranih firmi	
Mašinski tehničar/alatničar	62
Ekstruder	25
Bravar/mašinbravar	18
Varilac	14
CNC operater/programer	8
Inženjer mehatronike	5
Inženjer proizvodnog mašinstva	5
Inženjer industrijskog inženjerstva i menadžmenta	5
Tokar	3
Dizaličar	2
Mašinski inženjer	1
Regler za tokarske radove	1
UKUPNO	149

STRUKTURA DEFICITARNIH KADROVA I POTEŠKOĆE U PRONALAZANJU KADROVA

Na početku ankete firme su identifikovale deficitarne kadrove i njihov broj, a koji su neophodni za njihovo poslovanje. Najveći broj firmi je kao trenutno potreban kadar naveo mašinskog tehničara, odnosno alatničara, a zatim ekstrudera, bravara – mašinbravara i varioca. Ostala deficitarna zanimanja su zastupljena u broju manjem od deset. Ukupan broj deficitarnih kadrova kod 12 anketiranih preduzeća je 149.

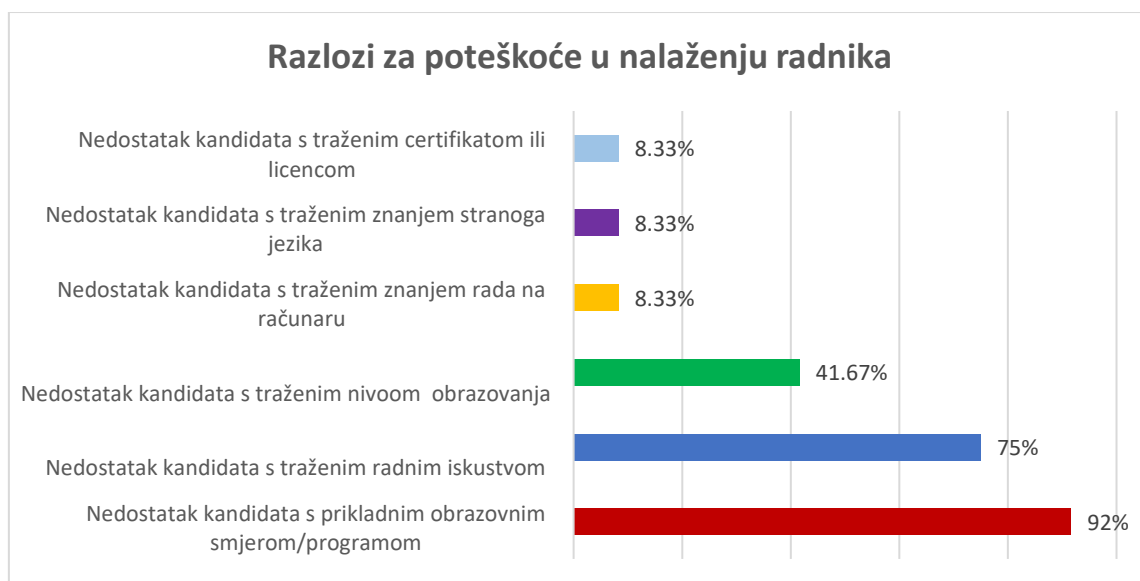
Kao razloge deficitarnosti kadrova 91,67% anketiranih firmi navodi da nema obrazovnih kadrova odgovarajućih profila na tržištu rada, 25% navodi da zaposleni ne prihvataju određene uslove rada, a 25% ističe nedostatak sredstava za stručno obrazovanje i obuku potrebnih kadrova. Ovo pitanje je omogućavalo da anketirana firma odabere više odgovora.

Kvalitetom radne snage u potpunosti je zadovoljno tek 16,67% anketiranih, odnosno dvije firme, dok je 83,33% (10 firmi) djelimično zadovoljno kvalitetom radne snage. Pozitivno je što nijedna od 12 anketiranih kompanija nije izrazila potpuno nezadovoljstvo kvalitetom radne snage.

Sve anketirane kompanije su imale problema sa pronalaskom radnika sa odgovarajućim vještinama i znanja za rad prilikom zapošljavanja novih radnika, a kao razloge navode nedostatak praktičnog znanja, nepostojanje kadrova na tržištu, neobučena radna snaga, odlazak kvalifikovanih radnika u inostranstvo. Sve firme su ovaj problem prevazišle internim obukama i prekvalifikacijom radnika, kao i ulaganjem sopstvenih sredstava u ovaj proces.

Na pitanje da navedu razloge koji su stvarali poteškoće u nalaženju radnika za konkretno zanimanje 91,67% je odabralo kao odgovor nedostatak kandidata s prikladnim obrazovnim smjerom, odnosno programom, a zatim je, kao drugi razlog, 75% firmi naveo nedostatak kandidata s traženim radnim

iskustvom. Treći najčešći razlog koji je navelo 41,67% firmi je nedostatak kandidata s traženim nivoom obrazovanja. Po jedna firma (8,33%) je kao razloge navela nedostatak kandidata s traženim znanjem rada na računaru, nedostatak kandidata s traženim znanjem stranoga jezika i nedostatak kandidata s traženim certifikatom ili licencom, ali nije navedeno kojim.

RAD OBRAZOVNIH INSTITUCIJA NA TERITORIJI OPŠTINE DERVENTE

Svega jedna četvrtina anketiranih kompanija smatra da obrazovne institucije na teritoriji opštine Derventa mogu da osiguraju dovoljan broj kvalifikovanih radnika. One firme koje su negativno okarakterisale kapacitet obrazovnih ustanova na teritoriji opštine Derventa smatraju da su ključni razlozi za probleme u nalaženju potencijalnih radnika sljedeći :

- Nedostaje praktično znanje,
- Nema odgovarajućih smjerova u školi,
- Nedostaje adekvatni obrazovni kadar, odnosno potrebna je dodatna obuka radi sticanja kvalifikacija,
- Ne postoji zanimanje CNC operatera,
- Obrazovne institucije ne odgovaraju adekvatno na potrebe tržišta rada, odnosno na potrebe privatnog sektora.

Svi anketirani (100%) su nezadovoljni znanjem koje učenici stiču u srednjim školama u Derventi, a kao razloge navode:

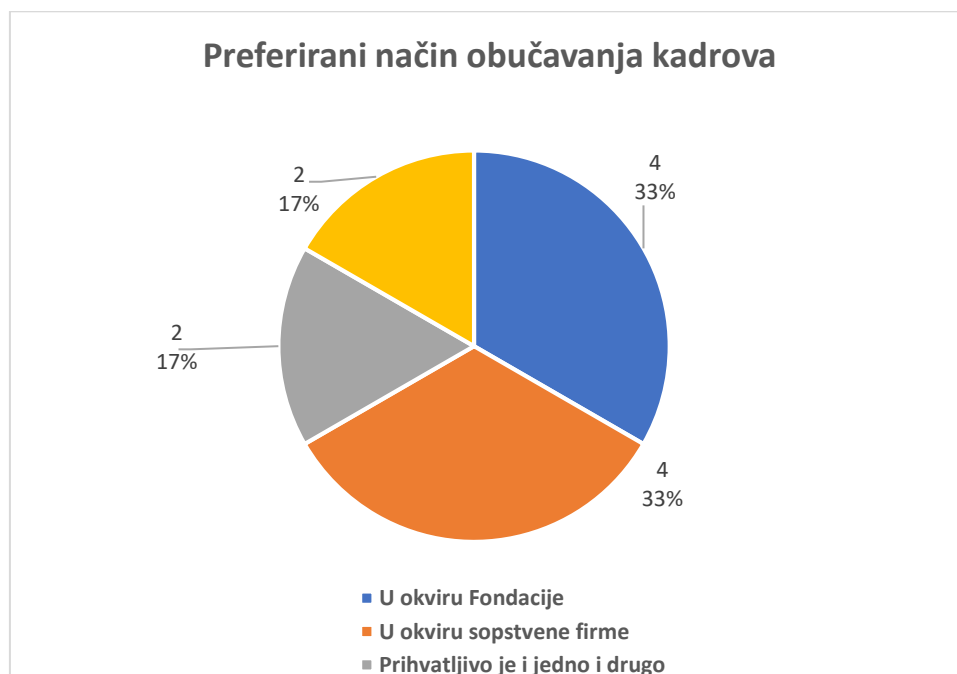
- Veoma malo praktične obuke koju učenici pohađaju tokom školovanja,
- Minimalno znanje koje učenici stiču tokom školovanja,
- Nepostojanje adekvatnog smjera i tehničkog znanja i prakse neophodnog za profile radnika koji su potrebni kompanijama, odnosno
- Nedostatak obrazovnih profila,
- Previše teoretskog znanja, kao i da su
- Učenici nezainteresovani za učenje.

Anketirane firme su navele i da svršeni učenici nisu spremni za kvalitetan rad i uklapanje u radnu sredinu, kao i da obrazovni profili nisu usklađeni sa tržištem rada, a da ona praktična znanja koja učenici dobijaju ne prate trendove i nove tehnologije.

Na pitanje koje smjerove treba uvesti u derventske srednje škole kako bi odgovarale tržištu rada anketirani su izdvojili potrebu za mašinskim tehničarima, CNC operaterima, CNC programerima i bravarima. Kao preporuku pojedini anketirani su navele da je potrebno ukinuti smjerove koji ne mogu pronaći posao na tržištu rada, a jedna anketirana firma je navela da su trenutni smjerovi uz praksu na novim tehnologijama dovoljni.

SPREMNOST ZA SLANJE RADNIKA NA DOKVALIFIKACIJU

Tri četvrtine anketiranih je spremno da pošalje svoje radnike na obuku na nekoliko mjeseci, dok je dvoje anketiranih (16,67%) spremno da to učini pod određenim uslovima, a prije svega u zavisnosti od troškova obuke. Svega jedna anketirana firma (8,33%) nije spremna da pošalje svoje radnike na obuku, zato što već sprovode obuku interno i smatraju da je najbolja obuka u firmi.

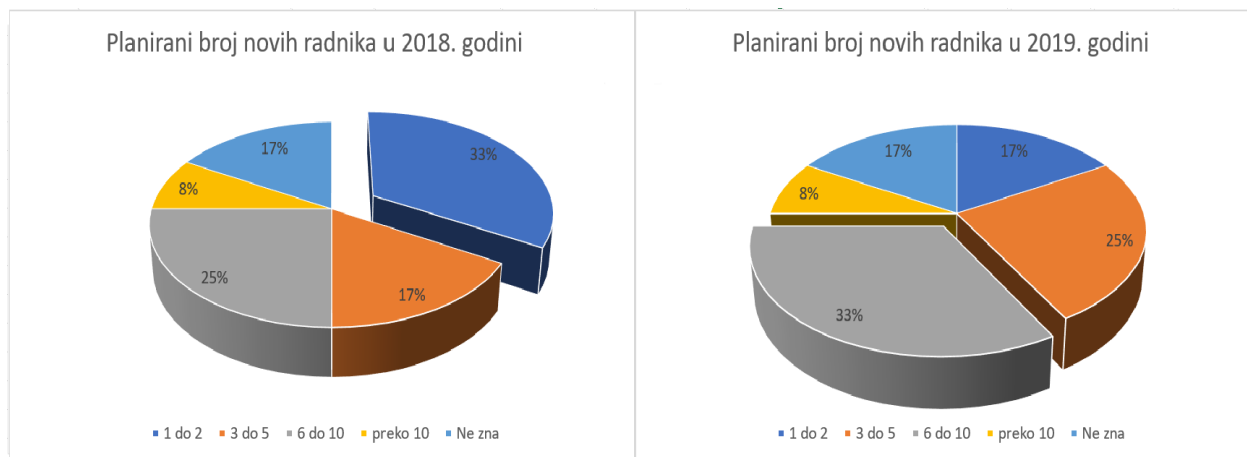
Da pošalje radnike na dodatnu obuku u školu, odnosno Fondaciju, spremna je trećina anketiranih, a takođe trećina bi preferirala da se dodatna obuka obavi u okvirima firme. Za dvije firme su obje opcije prihvatljive, dok su dvije firme navele da zavisi od konkretne situacije i konkretne ponude.

ZAPOŠLJAVANJE NOVIH RADNIKA U 2018. I 2019. GODINI

Sve anketirane firme su potvrdile namjeru da zapošljavaju nove radnike u 2018. i 2019. godini, tim što dvije firme nisu navele broj radnika koje planiraju da zaposle tokom ove i naredne godine. U prosjeku, u 2018. godini 10 od 12 anketiranih firmi planira da zaposli 6,6 radnika, a u 2019. godini 6,4 radnika. Ukupan broj radnika koje 10 firmi koje su identifikovale broj radnika koje namjeravaju da zaposle u 2018. godini je 66, dok u 2019. godini planiraju zapošljavanje 64 radnika. Ukupan broj od 130 radnika koji anketirane firme planiraju da zaposle u naredne dvije godine, gotovo se podudara sa brojem od 149 deficitarnih radnih mjesta koje su firme navele, a imajući u vidu da dvije firme nisu iznijele broj radnika koje planiraju da zaposle može se zaključiti da se planovi anketiranih firmi podudaraju sa deficitarnim radnim mjestima. Ovaj podatak ilustruje sa kakvom se vrstom izazova susreću firme iz

metalskog sektora u opštini Derвента, odnosno da i pored uspješnog poslovanja, rasta obima poslovanja i rasta potrebe za novim radnicima preduzeća imaju značajne poteškoće da pronađu adekvatne radnike i ogroman deo svojih resursa troše na traženje radnika koje bi zaposlili.

Firme uglavnom planiraju da zaposle do 10 radnika, a svega jedna firma planira da zaposli više od 10 novih radnika. Dvije firme nisu mogle da odrede tačan broj zaposlenih koji će im biti potreban.

U 2018. godini 4 firme planiraju da zaposle 1 ili 2 radnika, 3 planiraju da zaposle od 6 do 10 novih radnika, a dvije planiraju da zaposle 3 do 5 novih radnika.

Za 2019. godinu, planovi se neznatno razlikuju, pa dvije firme planiraju da zaposle 1 ili dva nova radnika, tri planiraju da zaposle 3 do 5, a četiri planiraju da zaposle 6 do 10 novih radnika.

Kada je riječ o profilu radne snage koja im je potrebna, firme su navodile uglavnom **CNC operatere, varioce i mašinske tehničare**. Dakle, prijetežno ista tražena zanimanja u prethodnim odgovorima na pitanja iz ankete o potrebnoj radnoj snazi.

Više od polovine, odnosno 58,33% smatra da ne može pronaći sve radnike koje planira zaposliti sa odgovarajućim znanjima i vještinama. Dvije firme su smatrale da će biti teško, ali da će se snaći i pored toga što i postojeći adekvatni kadrovi odlaze u inostranstvo, a dvije firme su istakle da će biti u mogućnosti da pronađu adekvatnu radnu snagu, ali uz povećanje plate ili dokvalifikaciju radnika o sopstvenom trošku. Jedna firma je istakla da je fluktuacija radne snage konstantno prisutna na tržištu rada na teritoriji opštine Derвента.

Sve anketirane firme su odgovorile da bi zaposlili neke od radnika koji bi prošli obuke za vještine koje su potrebne za rad u njihovom preduzeću, a 10 od 12 anketiranih firmi je izrazilo spremnost da investiraju u obuku radnika, s tim što su se neke firme ogradile ističući da bi to uradile samo pod uslovom da im se garantuje kvalitet obuke, da obuka bude finansijski pristupačna ili da se održi u prostoru njihovog preduzeća.

STANJE UPISA U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA U DERVENTI

Od dvije srednje škole koje rade području opštine Derventa samo „Stručna i tehnička škola“ Derventa obrazuje kadrove za područje rada mašinstvo i obrada metala. Trenutno je na školovanju na smjerovima obrađivač metala rezanjem, bravar i varilac ukupno 76 učenika u jednom odjeljenju na svakoj od tri godine koliko traje školovanje za ove struke.

Mašinstvo i obrada metala – trenutno stanje				
Struka	Broj odjeljenja		Broj učenika u 2015/2016	Broj učenika u 2016/2017
	2015/2016	2016/2017		
I obrađivač metala rezanjem,	0,5	0,5	12	13
I bravar,	//	0,5	//	14
I varilac	0,5	//	12	//
II bravar	0,5	//	14	//
II obrađivač metala rezanjem	0,5	0,5	14	12
II varilac	//	0,5	//	11
III bravar	0,5	0,5	10	14
III obrađivač metala rezanjem	0,5	0,5	11	12
UKUPNO	3	3	73	76

Kada je riječ o planiranju upisa, Ministarstvo prosvjete i kulture RS odobrilo je plan upisa sa jednom izmjenom školskoj 2017/18. godini. U trećem stepenu umjesto zanimanja varilac – pola odjeljenja, odobreno je zanimanje bravar – pola odjeljenja. Prijedlog broja mjesta za upis u školskoj 2018/19. godini biće prosljeđen Ministarstvu prosvjete i kulture RS u aprilu 2018. godine. Za posljednju školsku godinu nije bilo -nikakvih izmjena što se tiče broja upisanih učenika, a takođe nije bilo ni osnivanja novih smjerova.

Podaci o upisu za školsku 2017/18. godinu				
PODRUČJE RADA	NAZIV ZANIMANJA	STEPEN	BROJ ODJELJENJA	BROJ UČENIKA
Mašinstvo i obrada metala	Bravar	III	0,5	12
	Obrađivač metala rezanjem	III	0,5	12
UKUPNO			1	24

UPOREDNA ANALIZA PONUDE I POTRAŽNJE ZANIMANJA U METALSKOM SEKTORU

Prema prikazanim podacima, u posljednje tri školske godine u Derventi se školuje 50 bravara i 60 obrađivača metala rezanjem, a u posljednje 3 godine (u školskoj 2015/2016) upisano je samo 12 varilaca.

Poređenjem deficitarnih zanimanja koja navode anketirane firme, sa profesijama za koje se trenutno školuju učenici u Derventi, može se utvrditi da se u periodu 2018-19 očekuje da 24 bravara završe školovanje što bi moglo biti dovoljno za potrebe sektora ako ne bude odljeva te radne snage na druga područja. Takođe treba imati u vidu da je na anketu odgovorilo 60% preduzeća koji traže 18 bravara što vjerovatno nije konačan broj koji će biti potreban sektoru (uzimajući u obzir firme koje nisu učestvovala). Ukupno se trenutno školuje 50 bravara. Anketirani privrednici su ovo zanimanje

okarakterisali kao deficitarno pa je potrebno provjeriti da li je razlog fizički nedostatak bravara ili se radi o kvalitativnim aspektima u vidu nedovoljnog kvaliteta obrazovnog programa, koji ne školuje adekvatno osposobljene kadrove i/ili nedostatak prakse.

U posljednje 2 godine nisu upisivani varioci, za kojima postoji potražnja i ovo zanimanje se navodi kao deficitarno – anketirani predstavnici metalnog sektora potvrđuju i da je za ovo zanimanje potrebna prekvalifikacija ili dokvalifikacija u okviru Fondacije.

Potrebno je dalje utvrditi da li se iz redova budućih obrađivača metala rezanjem (trenutno se školuje njih 60), delimično mogu pokriti iskazane potrebe za mašinskim tehničarima, a oni se mogu i prekvalifikovati, da bi popunili neka od deficitarnih zanimanja. U pojedinim odgovorima, navodi se da je potrebna dodatna edukacija za bravare i varioce, što takođe ukazuje da školski program nije adekvatan, odnosno, da učenici koji izađu iz srednjih škola nisu spremni da obavljaju posao u praksi.

Prema rezultatima ankete, kao i na osnovu poređenja ponude i potražnje, najdeficitarnije zanimanje je *ekstruder*, za koje je potrebna prekvalifikacija. Za zanimanja kao što su tokar i dizaličar, takođe ne postoji program u sistemu institucionalnog obrazovanja.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Nedostatak radne snage adekvatnih stručnih profila - upisna politika ne prati potrebe privrede. Na osnovu rezultata ankete najtraženija deficitarna zanimanja su mašinski tehničari, odnosno alatničari, a zatim ekstruderi, bravari – mašinbravari i varioci. Trenutna struktura upisanih učenika ukazuje da obrazovanje ne prati adekvatno potrebe privrede, osim djelimično kada je riječ o zanimanju bravara.

Preporuka je da se da se dokumentovano predloži promjena strukture upisivanja učenika za područje rada mašinstva i obrade metala i u skladu sa tehničkim i kadrovskim mogućnostima dati prijedlog za osnivanje novih smjerova.

Sve firme imaju problem sa pronalaskom radnika sa odgovarajućim vještinama i znanjima za rad zbog nedostatka praktičnog znanja, nepostojanja kadrova na tržištu, neobučene radne snage i odlaska kvalifikovanih radnika u inostranstvo. Iako rezultati ankete navode brojne razloge za neadekvatnu ponudu na tržištu rada, većina anketiranih (83%) navodi da je djelimično zadovoljna trenutnim radnicima. Zvanični podaci o upisnoj politici potvrđuju navode anketiranih firmi da nema obrazovanih kadrova odgovarajućih profila na tržištu rada.

Anketirani smatraju da obrazovne ustanove u Derventi treba da školuju mašinske tehničare, **CNC operatere, CNC programere i bravare**, što je u skladu sa deficitarnim zanimanjima u njihovim preduzećima.

Nedostatak praktične obuke. Svi anketirani su nezadovoljni znanjem koje učenici stiču u srednjim školama u Derventi, a kao razloge navode, prije svega, veoma malo praktične obuke koju učenici pohađaju tokom školovanja.

Preporuka je da preduzeća iz metalnog sektora, uz pomoć jedinice lokalne samouprave pronađu modalitete za vaninstitucionalno obučavanje radne snage radi prekvalifikacije, sticanja praktičnih znanja i dodatnih obuka. Osnivanje Fondacije za tehničko-tehnološku edukaciju i preduzetništvo predstavlja dobru polaznu osnovu za uspješnu edukaciju radne snage i provjeru sposobnosti i znanja potencijalnih radnika.

Preporuka je da se kroz inicijativu uputi prijedlog revizije školskog programa i formiranje stručnog tijela koje bi radilo na usaglašavanju školskog kurikulumu sa potrebama privrede. Ovakva inicijativa treba da bude pokrenuta kroz javno-privatni dijalog, kao zajednička inicijativa metalnog sektora i opštine Derventa, jer o ovom pitanju odlučuju republički organi.

Tri četvrtine anketiranih je u anketi poržalo inicijativu za osnivanje Fondacije i spremno je da pošalje svoje radnike na obuku na nekoliko mjeseci, s tim što su neki od njih navela da bi prihvatili obuku na radnom mestu, a ne u prostorijama Fondacije. Firme koje su ostale neopredeljene smatraju da je potrebno da dobiju više konkretnih informacija, od čega će zavisiti i njihova odluka.

Preporuka je da se privredi dodatno pojašni uloga Fondacije i da se zajedno sa privredom definiše okvir djelovanja Fondacije i njena uloga. Potrebno je jasno definisati uloge privrede, opštine i obrazovnih ustanova i jasno naznačiti korist koju privreda može imati od osnivanja Fondacije.

Sve anketirane firme su potvrdile namjeru da zapošljavaju nove radnike u 2018. i 2019. godini, u prosjeku 6.5 novih radnika godišnje po firmi, a kada je riječ o strukturi kadrova koje planiraju da uposle ona se podudara sa strukturom deficitarnih i traženih zanimanja navedenih u odgovorima na pitanja iz ankete.

Rezultate ankete treba dopuniti i informacijom o trenutnom stanju na tržištu radne snage, naročito kada su u pitanju visokoobrazovani kadrovi koji se navode kao deficitarni. Prije svega, potrebno je da se utvrdi broj mašinskih inženjera i programera, koji bi se mogli prekvalifikovati u CNC operatere, odnosno, inženjere mehatronike.

Preporuka je da uradi analiza fluktuacije radne snage, odnosno da se utvrdi koliko radnici ostaju u prosjeku angažovani u jednoj firmi i koji su razlozi odlaska radnika. Dodatna preporuka je razmatranje opcije stipendiranja učenika tokom srednjoškolskog obrazovanja sa mogućnošću zaposlenja po završenom školovanju.

Metalski sektor u opštini Derventa susreće se sa značajnim izazovima, a ključ prevazilaženje problema sa kojima se suočavaju preduzeća iz ovog sektora je međusobna saradnja preduzeća koja pripadaju ovom sektoru i saradnja sa Opštinom, u cilju pronalaženja dugoročnih rješenja za obrazovanje, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju kadrova u skladu sa potrebama privrede.

Derventa, februar 2018.